

РЕЦЕНЗИЯ

от дфн Клео Стефанова Протохристова, професор в Пловдивския университет “Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление професионално направление 2.1. Филология , докторска програма Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Сравнително литературознание)

Автор: София Николаева Дачева

Тема: „Рецепцията на Томас Ман и Херман Хесе в България (съпоставително изследване)“

Научен ръководител: Проф. дфн Клео Стефанова Протохристова – ПУ“Паисий Хилендарски“

Със заповед № Р33-2074 от 25.04.2019 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура по защита на дисертационен труд на тема **„Рецепцията на Томас Ман и Херман Хесе в България (съпоставително изследване)“** за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология , докторска програма Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Сравнително литературознание). Автор на дисертационния труд е **София Николаева Дачева** – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „ История на литературата и сравнително литературознание“ с научен ръководител проф. дфн Клео Стефанова Протохристова от ПУ“Паисий Хилендарски“

Общо описание на представените материали

Представеният от София Дачева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
 - автобиография в европейски формат;
 - нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
 - заповед за записване в докторантура;
 - заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността с успех Отличен (5.50);
 - протокол от катедрен съвет, свързан с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
 - дисертационен труд;
 - автореферат;
 - списък на научните публикации по темата на дисертацията;
 - копия на научните публикации;
 - декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
 - справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;
- Докторантката е приложила 3 броя публикации.

Кратки биографични данни за докторанта

София Дачева е родена през 1981 г. Възпитаничка е на Пловдивски университет, където е завършила специалността Българска филология – бакалавърска степен (2011) и магистърската програма Актуална българистика (2013). През 2014 г. след спечелен конкурс е зачислена като редовен докторант по западноевропейска литература (сравнително литературознание) към Катедрата по история на литературата и сравнително литературознание към филологическия факултет на ПУ. Отчислена е от докторантура с право за защита на дисертационния труд на 23 февруари 2018 г. Работила е като преподавател по немски език, като преводач и като оператор в аутсорсингови компании. В момента работи като оператор в БГ „Маркетинг“.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на представената за защита дисертация на София Дачева е съобразена основно с конкретни положения в българското литературознание и идва като отговор на осезателни пропуски в разработваното от нея научно поле. Въпреки че отделни наблюдения върху рецепцията на немскоезичната литература и в частност на Ман и Хесе са били осъществявани в българското литературознание и по-рано, темата на настоящото изследване е практически непроучена. Нещо повече, с осъществяването му дисертантката набавя ценен влог в корпуса на българската рецептивистика. Със съвестната си проучвателна работа тя е осигурила надеждна и много полезна база данни, от която би могъл да се ръководи всеки следващ изследовател на проблемния кръг, заявен и разработен в дисертацията.

Нещо повече, разбирането за специфичната сдвоеност на двамата автори, стабилизирано както в резултат на действителните им личностни и творчески взаимоотношения, така и по волята на критиката (най-вече немско- и англоезична), където възприемането им като *coincidentia oppositorum* е общо място, отсъства в българското им възприемане. Далеч от идеята да влезе в ролята на посредник за въвеждането и популяризирането на въпросното разбиране, докторантката се оттласква от него, за да го оползотвори като конструктивен принцип на един нетрадиционен за рецептивистиката изследователски проект – паралелно проучване на българската рецепция на двамата автори, което, заредено с интрига, която произтича от характерни диспропорции в критическата им рационализация, обещава възможност за разгръщането на любопитен компаративистичен и рецептивистичен сюжет.

Познаване на проблема

София Дачева започна работата си по дисертационната тема след солидно проучване на наличната критика по проблема. Началният обзор на българските изследвания върху творчеството на Ман и Хесе, както и такива, посветени на рецепцията на немската литература в България потвърди очакванията за неразработеност на проблемния терен и дисертабилност на избраната тема. Осезателен дефицит на дисертацията е недостатъчно доброто познаване на немскоезичната критика

за двамата писатели, задълбоченото усвояване на която би осигурило допълнителна и много важна перспектива към своеобразията на българската им рецепция.

Методика на изследването

Паралелното съпоставително проучване на рецепцията на двама автори не е обичайна форма на рецептивистко изследване, поради което София Дачева се оказва изправена пред необходимостта да изгради методологическата си стратегия в хода на самата работа. Ползвайки като ориентири основни положения от рецептивните теории на Ханс Роберт Яус и Волфганг Изер, както и постановките на Сюзан Баснет и Андре Льофевр, тя формулира най-общо концептуалните рамки на дисертацията си. Въпреки че така изработеният модел не е оползотворен докрай ефективно при анализационните и аргументационни процедури, той присъства все пак достатъчно осезателно като ориентир, с който докторантката съобразява мисловната си дисциплина. Видимо е, че теоретичният аспект на тази дисертация не е голямото ѝ постижение, но като известна компенсация София Дачева демонстрира несъмнена тактическата гъвкавост и находчивост, каквато е проявена, например, при съобразяването, че хронологичният принцип, приложим и продуктивен при изследването на преводната рецепция, е неуместен при обзора и анализа на критическата рецепция, където за организация на анализа и изложението е предпочетен тематичният подход.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният за вътрешна защита ръкопис на дисертацията на София Дачева „Рецепцията на Томас Ман и Херман Хесе в България (съпоставително изследване)“ в обем от 281 стандартни страници има характер на цялостно, завършено, самостоятелно изследване, в което са изпълнени основните ангажименти, поети с избора на дисертационната тема и заявени в уводната част - паралелно проучване и анализ на преводната, критическата и творческата рецепция на двамата автори. Структурата на труда съответства на съдържателната му логика. Освен увод и заключение, той включва теоретична глава, посветена на проблемите на рецепцията, три самостоятелни глави, посветени отделните аспекти на рецепцията на двамата автори - преводна, критическа и творческа, списък на ползваната литература и приложения, в които е представен събраният емпиричен материал. Отделните глави са организирани в

съответствие с трите периода на изследваната рецепция – до 1944 година, от 1944-а до 1989 година и от 1989 година до настоящия момент. Въпреки че използваната периодизационна схема следва логиката на най-мащабните общественно-политически измествания в българската история на XX век, приложението ѝ не е механично. Напротив, показано е изборът и е обмислен, защото именно такова разграфяване е адекватно на характера на изследвания материал, в корпуса на който отчетливо се обособяват специфични рецепционни практики и явления, представителни за всеки от отделните исторически моменти. Както преводите на Хесе и Ман, така и критическата рефлексия върху творчеството им оформят осезателно отличаващи се модели, които са умело и задълбочено характеризирани.

Уместно е решението на дисертантката да структурира материала, представящ критическата рецепция на Хесе и Ман, на тематичен принцип, което не само говори за изследователския ѝ усет, но и съставлява един от основните приносни моменти на труда – разпознаване наличието на устойчиви тематизационни рефлексии на творчеството на двамата писатели и идентифицирането на водещите съдържателни тенденции в критическото усвояване на творчеството им.

Към успешните моменти в дисертацията заслужава да се спомене уводната глава, в която е аргументиран изборът за съпоставително изследване на рецепцията на двамата писатели. Свободна от претенцията да ревизира или да внесе нови щрихи в колективния портрет на Ман и Хесе, докторантката предлага интелигентен, аналитичен и интригуващ опит върху тяхната сложна и многостранна съотносимост в личностен и творчески план, предпоставка за настойчивото им съполагане от критиката.

Важен и оригинален момент от дисертацията съставляват наблюденията върху творческата рецепция на Томас Ман, съсредоточени върху романа на Светлозар Игов „Елените“ и романа „При входа на морето“ на Емилия Дворянова. Двете произведения са анализирани като авторски реактуализации на „Вълшебната планина“ като са открити онези индивидуални ориентири на прочита, които са предпоставили своеобразието на всяка от версиите конкретизациите на парадигмалния сюжет. Ценен принос към изследването е интервюто със Светлозар Игов, с помощта на които се реконструира един неслучаен индивидуален прием на двамата писатели, с приоритет на

Томас Ман, в който критическото и творческото начало са в продуктивно единодействие.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Основните постижения на дисертационния труд са в допълненията, които набавя към по-рано наличните проучвания върху българската рецепция на Томас Ман и Херман Хесе. Изработената база данни за преводите на двамата писатели и за критическия им прием в България, която би могла да служи като надежден фундамент за следващи изследвания в научното поле. Като особено приносен виждам опита на докторантката върху напълно неразработената тема за творческата рецепция на двамата писатели.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Към документацията, съпровождаща дисертационния труд, са приложени три публикации на авторката. Две от публикациите представляват доклади, изнесени на научни форуми – докторантски конференции, Паисиеви четения, национални и международни конференции, което обяснява отпечатването им в сборниците с научни трудове на Пловдивския и Великотърновския университет. Публикациите представят същностни моменти от изследването и съответстват на общото му ниво.

Лично участие на докторантката

Представената за защита дисертация на София Дачева е резултат единствено на собствените ѝ усилия, основната част от които е вложена в издирването на емпиричния материал, в проучването и анализа му, както и за неговото комплексно осмисляне и за формулирането на направените изводи. Докторантката е извършила проучвателната си работа напълно самостоятелно, естествено, с помощта на подразбиращите се експертни напътствия на научния ръководител.

Автореферат

Авторефератът представя адекватно дисертационния труд. Обяснена убедително е структурно-композиционната логика на текста, изложението на съдържанието му е коректно. Изготвен според нормативните изисквания, той отразява ясно и изчерпателно основните резултати, постигнати в дисертацията.

Критични забележки и препоръки

Текстът на дисертацията би спечелил от една допълнителна редакция, тъй като в него присъстват досадни правописни и пунктуационни грешки. Бих препоръчала и преработка на библиографията, тъй като общото ѝ, недиференцирано представяне, което не дава възможност за ориентация относно различните типове текстове, е неуместно. Би било по-добре материалите, представящи критическата рецепция, да бъдат отделени и каталогизирани по същия начин като преводните издания на произведенията на Ман и Хесе.

Лични впечатления

Познавам София Дачева от годините на следването ѝ в Пловдивския университет. Обучението си в магистърската програма тя завърши с дипломна работа по сравнително литературознание, защитена с отлична оценка, на която бях научен ръководител. Впечатленията ми от нея, оформили се през този продължителен период на общуване, са за отговорност и коректност при изпълнение на професионалните ангажименти, както и за усърдие при изпълнение на поставените задачи.

Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Макар и извършеното от София Дачева до момента да отговаря адекватно на първоначално поставената ѝ задача, в него присъстват ред възможности за допълнително оползотворяване и осмисляне, които биха могли да ес разгърнат в бъдещи научни начинания. Като особено продуктивна възможност виждам едно съсредоточаване върху силно изявената диспропорция между начините, по които двойката Ман-Хесе е възприемана в Германия и в България, особено с оглед специфичната за българския прием почти пълна отмяна на аксиологическо йерархизиране на творчеството им в немскоезичен контекст. Добра перспектива обещава е доразработването на проблема за творческата рецепция на двамата писатели, който в рамките на дисертационния труд присъства по-скоро като заявка. Най-малкото,

което би могло да се направи, е провеждането на разговор с Емилия Дворянова, аналогичен на вече осъщественото интервю със Светлозар Игов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката София Дачева притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Сравнително литературознание), както и качествата и уменията, необходими за самостоятелно провеждане на научно изследване.

В съответствие с представените дотук наблюдения и впечатления, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензирания дисертационен труд, и за постигнатите от докторантката резултати и приноси. Предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на София Дачева в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Сравнително литературознание).

17 юни 2019 г.

Рецензент:

проф. дфн Клео Протохристова

